

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНА ФОБІЯ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ БАЧЕННЯ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СВІТІ УКРАЇНИ

С. В. Янковський

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, Україна
stephanuam@gmail.com

У статті стверджується, що подолання впливу негативного історичного контексту на культурне та соціальне поле можливо через утвердження цінностей плюралізму в сучасному суспільстві. Становлення публічності суспільного життя на рівні взаємозв'язку етнічної та національної ідентичності становить один із актуальних напрямків стратегії соціокультурних досліджень. Показано, що різноманіття українського суспільства може бути як причиною розшарування та дефрагментації соціального поля України, так і основою суспільства процвітання.

З'ясування основних питань інклюзивного бачення становить мету даного дослідження. Завданням стратегії соціокультурних досліджень є аналіз конструювання інклюзивного бачення в сучасній Україні. Показано, що стратегія дослідження світового інституційного досвіду плюралізму є важливою складовою утвердження переваг глобальної цінності соціокультурного різноманіття. Зазначається, що особливістю плюралізму є те, що він становить результат самовизначення суспільства, а не синонім соціокультурного різноманіття. Плюралізм є відповіддю на виклик світового різноманіття.

Співвідношення міфу походження та інклюзивного бачення являє собою основний зміст представленого дослідження. Показано, що глобалізаційна фобія та соціальний ресентимент ґрунтуються на докритичному мисленні. В глобальному світі утворюється простір громадянської культури, яка нетериторіальна та неетнічна. Символічне виробництво соціального та культурного полів громадянської культури засновується на трансцендентальній ідентичності, яка базується не на припущеннях спорідненості та спільності, а на взаємній повазі та безпеці для всіх.

Ключові слова: глобалізм, плюралізм, інклюзивне бачення, індекс слабких країн, міф походження.

THE GLOBALIZATION FEAR AND THE INCLUSIVE VISION IN THE SOCIOCULTURAL WORLD OF UKRAINE

S. Jankowski

Zhytomyr Ivan Franko State University
stephanuam@gmail.com

The complex and irrational problem of historical experience negative influence sets the trend for sociocultural researches. The solution of this problem facilitates the support of pluralism values in cultural and social fields. Ukraine belongs to the diversified community of the contemporary world. The diversity of the Ukrainian society can be a reason for decomposition and defragmentation of the Ukrainian society and a basis for social prosperity as well. The task of this sociocultural is the analysis of the inclusive vision designing in the modern Ukrainian society. The international institutional experience is the important part of pluralism standard introduction by means of the dialogical social strategy. The conclusion of this article confirms the following thesis : in modern societies clarification of global advantages of sociocultural diversity is based on the transcendental identity.

The object of this research is clarification of principal questions of the inclusive vision. The analysis of the inclusive vision designing in contemporary Ukraine promotes social and cultural advantages of pluralism. The peculiar trait of pluralism in a community is a result of self-determination which is not a synonym of the cultural, political and ethnic diversity. The pluralism is a challenge of the global diversity.

The content of this article represents a correlation between the myth of origin and the inclusive vision. The globalization fear and the social resentment are based on precritical thinking. In the global world the space of civic culture is not territorial or ethnic. The symbolic production of cultural and social fields in the civic culture is based on the transcendental identity which is not formed by presumption of common origins and collectivity but by mutual respect and security for everyone.

Keywords : globalism, pluralism, inclusive vision, fragile state index, myth of origin.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Глобалізм спровокував «нову хвилю» соціального ресентименту та глобалізаційної фобії, які наслідують традицію соціального нігілізму. В оптиці нігілістичного бачення глобальний світ скоріше являє «лабіринт зла» (висловлювання І. Канта [2, 368]), ніж засноване на здатності «світлого розуму (*ingenium perspicax*)» [2, 156] розуміння мети та предмету цивілізаційного процесу.

Регіональні та локальні вираження глобалізаційної фобії та соціального ресентименту залежать від «витонченості» мережива глобальної комунікації, а, відтак, і планетарного масштабу раціоналізації. Глобалізація відбувається в контекстах постколоніальної травми, нерівнозначної системи обміну, міграційних процесів в сучасному світі. Всі ці фактори вказують на розрив між значеннями ієрархії соціального та культурного поля в сучасних спільнотах. Відтак, в сучасному світі плюралізм, як утверджує Беверлі Маклоклен, становить єдиний засіб «просування суспільства вперед» [6, 10].

З'ясування основних питань інклюзивного бачення становить мету даного дослідження. Завданням стратегії соціокультурних досліджень є аналіз конструювання інклюзивної ментальності в сучасній Україні. Стратегія дослідження світового інституційного досвіду плюралізму є важливою складовою утвердження переваг глобальної цінності соціокультурного різноманіття. Особливістю плюралізму є те, що він становить результат самовизначення суспільства, а не синонім соціокультурного різноманіття. Плюралізм є відповіддю на виклик світового різноманіття.

Проблема плюралізму розглядається вітчизняними дослідниками в контексті соціально-історичної проблеми духовності, як зазначає В. Громов : «На наш погляд, сучасне громадянське суспільство з його демократією та плюралізмом, невідворотно приймаючи ту міру спрощення, яка визначається його споживчим характером, в протилежність стимулює розвиток ідеологій, які, втім, мають вироблятися в сфері культури через вільну циркуляцію ідей, не перетворюючись в імперативну функцію держави» [1] (переклад – авт.).

Становлення культурного плюралізму в дискурсі соціальної філософії представляє іще один актуальний напрям філософської риторики, як пояснює Т. Литвин : «Постмодерний культурний плюралізм не стільки розв'язує проблеми, накопичені «модерном», скільки підіймає нові питання» [3, 102]. Таким чином, в радикальних критиках сучасності плюралізм розглядається як один з проявів глобалізму, значення якого в структуруванні культурного та соціального полів контроверсійне.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Досвід діяльності світових інституцій спрямований на творення інформації [4] щодо питань світового різноманіття та проблем утвердження цінностей плюралізму в сучасному світі засвідчує, що плюралізм не є синонімом різноманіття, а становить вибір диверсифікованого суспільства на користь інклюзивного бачення соціального та культурного різноманіття, яке пов'язане із визнанням відмінностей, розумінням переваг та усвідомленням меж толерантності та несприйняття [6].

Із точки зору інклюзивного бачення суспільство не є «заручником» власного минулого, а залежить від самовизначення шляху у напрямку до миру, процвітання та безпеки для всіх. Безпека для всіх є ключовим напрямком у здійсненні цього самовизначення. Нею охоплюються ключові фактори, від яких залежить стійкість та сталий розвиток спільнот. Серед іншого зазначимо наступні: демократизація, освіта, запобігання конфліктів та захист культурного різноманіття.

В сучасному світі диверсифікація соціальної реальності пов'язана із демографічним, міграційними процесами, розподілом людського, фінансового капіталу, рівнем інформатизації, станом свободи та легітимності влади, здатністю забезпечити захист прав людини. Врахування цих факторів дозволяє скласти відносно об'єктивну картину про рівень нестійкості країн світу. Якщо взяти за основу такого бачення Індекс слабких країн (*TheFragileStateIndex*) представлений Фондом за мир (*TheFundforPeace*) за підтримки Організації Об'єднаних Націй [5], то необхідно визнати, що послаблення держави визначається втратою впливу держави на соціальні, економічні процеси, що позбавляє державу ролі арбітра у вирішенні проблем соціальної комунікації, взаємодії та збалансованості очікувань та результатів ефективного державного управління.

Слабкість держав в світі призводить до внутрішньої та зовнішньої міграції, яка змінює конфігурацію соціальної реальності. Плюралізм є засобом регуляції спроможності держави утримувати власну ефективність в агресивному зовнішньому та внутрішньому середовищі. Слід зазначити, що вирішення проблеми ефективності державного управління становить питання трансформації символічного виробництва в соціальному та культурному полях.

Символічне виробництво соціального та культурного полів сучасного світу виформовувалось в контекстах утвердження національних демократичних інститутів. Воно сприяло утвер-

дження тоталізуючої моделі культури, основою якої є національна ідентичність. Вона ґрунтується на уніфікації локальних та регіональних ідентичностей. Національна культура є культурою імажинативної (уявної) ідентичності. Її основу складають наративи історичної пам'яті, яка є за собою маніфестації символічної відмінності від інших культур. Формою соціокультурної комунікації національної культури є діалог.

Діалогічне мислення та діалог культур в соціальному та культурному полі виконують функцію репресивну. Національна культура складається за рахунок інтеграції локальних культур до проекту національної пам'яті, яка є витвором історичного нарративу. Інша функція є агональна, радикальним виявленням якої є війна. Агональна функція відображає соціокультурну значущість діалогу в його здатності виробляти переживання спільності на емотивному рівні соціальної взаємодії.

Парадокс національних культур в тому, що форма національного буття є універсальною. Втім універсалізм цієї форми має ту ж саму природу, що релігійний месіанізм. Національна ідентичність в соціальному та культурному полі має підкреслити відмінність по відношенню до іншого. На основі приналежності до уявного простору історичної пам'яті та національних символів утверджується відчуття природності символів власної відмінності. Держава в просторі, який утворюється символічним виробництвом, сприймається як природне утворення, існування якого залежить від детермінант особистості, а не детермінації уявлення.

Зазначене відношення національної ідентичності та виробленого нею етосу суб'єктивності зумовлено міфом походження. Від своїх джерел в соціокультурних світах Античності соціальне та культурне поле структурувалось нарративами про спільного першопредка, засновника, героя. Імовірно, що генеалогія міфу походження пов'язана з тим, що по мірі того як родова спільнота переростала власні межі, тотемізм як форма символічного виробництва ідентичності втрачав свою ефективність. Відтак знадобились концепти, що пояснювали походження етноніму. Наприклад, оповідання про Елліна та його синів Дора, Ксуфа та Еола, від яких пішли еллінські народи або біблійна оповідь про коліна Авраама закладали ідею природного походження спільності. Саме за добу панування авраамічних релігій поряд із конфесійною приналежністю, якій в соціальному та культурному просторі підтримувався міфом походження, утворюється етнічна ідентичність.

Етнічна ідентичність є основою етнокультурної спільності. Вона мислиться як природна, а не штучна, як конкретна, а не ідеальна. Важливим є також і те, що символічне виробництво етнічної ідентичності утверджувалось в процесі диференціації та автономізації дискурсивних практик соціального та культурного поля.

Таким чином, конструювання соціального та культурного полів на основі принципу плюралізму потребує перетворення символічного виробництва. Поняття громадянської культури, яка засновується на трансцендентальній ідентичності є орієнтиром таких перетворень. Основні напрямки перетворення зумовлюються практичними, а не теоретичними або прагматичними настановами.

Якщо сприймати рівень стійкості країн, як показник досягнутого рівня громадянської культури, то фундамент світового процвітання та соціальної безпеки знаходиться в Скандинавії, Ісландії та Фінляндії, Голландії, Швейцарії, Австрії, Ірландії, Люксембурзі, Австралії та Новій Зеландії, Канаді. Лідером світового благополуччя є Фінляндія [5].

Відмінності їх політичних, лінгвістичних, конфесійних ознак, етнічного складу дозволяє стверджувати, що історичні рефлексії не дозволяють наблизити до розуміння моделі їх процвітання. Тому слід зважити на глобальні елементи їх планетарної топології. Скандинавія, Фінляндія та Ісландія становлять спільний північноєвропейській соціокультурний регіон; Люксембург та Ірландія – окремі частини західноєвропейського конгломерату; Австралія та Нова Зеландія належать до південно-західної частини тихоокеанського соціокультурного регіону; Австрія та Швейцарія – до соціокультурного регіону альпійських країн.

Так само слід звернути увагу, що зв'язок міграції та стабільності є умоглядною рецепцією, яка ґрунтується на міфі походження. За вибіркою, зробленою на основі даних представлених в «Книзі фактів» ЦРУ [7] (станом на 2014 р.) можна рейтингувати країни за показником міграції на тисячу населення: показник міграції (а) більше «7» – Люксембург, Норвегія, (b) більше «5» – Австралія, Канада, Швеція, Швейцарія, (c) більше «3» – Ірландія, (d) більше «2» – Данія, Нова Зеландія, (e) більше «1» – Австрія, (f) менше «1» – Фінляндія, Ісландія, (g) дорівнює «0» – жодна, (h) має у показнику «-» – жодна.

До рейтингу ввійшло 12 країн із найвищим індексом стійкості (станом на 2014 р.) [5]. В рейтингу країни представлені в послідовності від країн із найбільшим показником до країн із найменшим показником рівня міграції на тисячу осіб населення кожної окремої країни. Країни розсортовані на вісім груп у порядку зростання та в середині груп у порядку зменшення. Відповідно

до рейтингу, Люксембург є країною із найбільшим показником міграції, а Фінляндія із найменшим.

Дві групи даного рейтингу («g» та «h») не мають жодного елемента. Середній показник міграції має складати більше «4», який жодна країна не має. Дві групи із найвищим показником міграції включають 50 % країн. Звісно, що країни із найвищим індексом стійкості привабливі, а тому мають позитивний показник міграції. Загалом, стійкі країни світу складають 18 % з числа країн які мають показник міграції, який не дорівнює «0» або має в показнику «-», виключаючи країни із показником міграції, які викликані особливими обставинами.

Відмінність показників міграції засвідчує про нерівномірність розподілу міграційних процесів. Благополучні та процвітаючі спільноти не є закритими для мігрантів. Міграція зумовлюється факторами соціокультурного порядку. Вплив міфу походження на сучасні спільноти відображена переконанням в тому, що етос суб'єктивності в сучасному світі виформовується внаслідок примусу до співіснування із іншим. Звідти міфологізований образ влади, яка впроваджує особливі порядки для мігрантів.

Міф походження перебільшує значення ефективності механізмів політичного володарювання у змінах існуючого стану справ в планетарній взаємозалежності країн світу. Він заохочує членів спільноти до радикального виявлення соціального ресентименту та глобалізаційної фобії. Слід зазначити, що радикалізація поглядів визначається соціокультурними чинниками взаємодії агентів соціального поля. Парадоксально, але об'єктивація незадоволення глобалізацією уможливується та здійснюється в глобальній мережі комунікацій сучасного світу.

Сузір'я аргументації «унівесуму» глобалізаційної фобії наступні. Координатами незадоволення постають глобалізм як світова політична система, політичні інституції та процеси, глобальна економіка; наслідки глобалізації, культурні зрушення (серед яких чільне місце належить проблемам національної, культурної ідентичності); вплив глобальних комунікацій на соціальну динаміку тощо.

В слідуванні цим універсумом філософія спрощується до негативних, песимістичних, упереджених оцінок глобального світу. Через них поширюються переконання в антигуманній сутності глобалізму, в конспірологічному характері глобалізації, в глобальній загрозі існування людства. Іллогічне сприйняття глобального виміру існування людства сприяє спрощенню та стоншенню ефектів раціоналізації соціальних структур та стандартів та зростанню метафізичних та абстрактних елементів соціального інтелекту.

Інклюзивне бачення соціуму виформовується на сприянні діалогу. Діалог в соціальному полі не тільки поєднує протилежні точки зору на перспективи культурного та соціального поля, а й охоплює на принципах плюралізму різноманіття ідентичностей, які складають його цілісність. Відтак, соціальне конструювання плюралістичного суспільства становить завдання креативного формування культурного та соціального полів сучасного соціуму.

ВИСНОВКИ

Особливістю соціокультурного світу сучасної України є розпорошеність культурного та соціального полів. Українська інтерпретація демократії як політично-правової форми народовладдя походить від традицій інституалізації демократичних принципів в національних європейських державах в контексті двох хвиль індустріалізації європейського суспільства. Розбудова національної демократії становить один із визначальних факторів національно-політичного та національно культурного життя в сучасній Україні.

Соціокультурний досвід спільнот сучасного світу вказує, що розподіл планетарного простору людства між національними державами, який виражає принцип права нації на самовизначення, у довгостроковій перспективі цивілізаційного процесу доповнюється практичними питаннями соціокультурної динаміки, які не симетричні проблемам збереження міфології походження та практик її раціоналізації в історичних наративах.

Слід констатувати, що для довгострокової перспективи змін культурного та соціального поля важливі очікування, пов'язані із приналежністю до спільноти. Звісно, що кожне суспільство самостійно обирає напрямки власних перетворень. Важливо зазначити, що у планетарному масштабі глобальний світ не змінює, а надає можливість змінити детермінанти культурного та соціального поля. Одним із принципів, що забезпечує ефективність таких змін є відмова від теоретичної та прагматичної візії суспільства, як однорідного масиву, що утримується засобами відтворення та ретрансляції соціальної реальності. Також слід прийняти до уваги, що прагматизм означає валоризацію логіки рентабельності, яка регламентує, розшаровує та розподіляє символічні ресурси спільноти.

Вибір на користь громадянської культури на основі принципу плюралізму сприяє досвіду самореалізації індивіда, формуванню трансцендентальної ідентичності, яка не ґрунтується на припущеннях спорідненості та спільності, а засновується на взаємній повазі та безпеці для всіх.

Інший напрям стратегії соціокультурних досліджень – це критики етіології соціального ресистенту, який перетворюється на актуальну соціальну дію в різноманітних соціальних рухах. Глобалізаційна фобія ґрунтується на докритичних принципах розуміння.

Виформування етосу демократії в сучасному світі спирається на досвід незалежної та неприбуткової соціальної дискусії. Відтак, планетарний масштаб соціокультурного світу є поняттям орієнтації та регулятивних принципів цивілізаційного процесу на регіональному рівні глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громов В. Е. Духовность как философская и социально-историческая проблема / В. Е. Громов // Антропологічні виміри філософських досліджень. – 2013. – № 4. – С. 33–42.
2. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения // Кант И. Сочинения : в 8 т. / И. Кант. – М. : Чоро, 1994. – Т. 7. – С. 137–376.
3. Литвин Т. С. Культурний плюралізм : на марґінесі модерну і постмодерну / Т. С. Литвин // Антропологічні виміри філософських досліджень. – 2012. – Вип. 1. – С. 99–103.
4. Centre mondial du pluralisme. Organisations. Access mode : http://www.pluralism.ca/index.php?option=com_content&view=article&id=186&Itemid=691&lang=fr
5. Fragile State Index (2014) Access mode: <http://fsi.fundforpeace.org/>
6. Reconciling Unity and Diversity in the Modern Era : Tolerance and Intolerance [Electronic resource] / remarks of the Rt. Hon. Beverly McLachlin, P.C. Chief Justice of Canada ; At the Aga Khan Museum. Toronto, 2015. Access mode : http://www.pluralism.ca/images/PDF_docs/APL2015/APL2015_ChiefJusticeBeverleyMcLachlin_Lecture.pdf
7. The World Factbook [Electronic resource] // Central intelligence agency : website. Access mode : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2112.html>

REFERENCES

1. Gromov, V. E. (2013) Duhovnost' kak filosofskaja i social'no-istoricheskaja problema. Antropologichni vymiry filosofsk'kyh doslidzhen', 4, 33–42.
2. Kant, I. (1994) Antropologija s pragmaticheskoy tochki zrenija. Sochinenija: v 8 t. Moskva : Choro, T. 7, 137–376.
3. Lytvyn, T. S. (2012) Kul'turnyj pljuralizm: na marginesy modernu i postmodernu. Antropologichni vymiry filosofsk'kyh doslidzhen', 1, 99–103.
4. Centre mondial du pluralisme. Organisations. Access mode : http://www.pluralism.ca/index.php?option=com_content&view=article&id=186&Itemid=691&lang=fr
5. Fragile State Index (2014) Access mode : <http://fsi.fundforpeace.org/>
6. Reconciling Unity and Diversity in the Modern Era : Tolerance and Intolerance [Electronic resource] / remarks of the Rt. Hon. Beverly McLachlin, P.C. Chief Justice of Canada ; At the Aga Khan Museum. Toronto, 2015. Access mode : http://www.pluralism.ca/images/PDF_docs/APL2015/APL2015_ChiefJusticeBeverleyMcLachlin_Lecture.pdf
7. The World Factbook [Electronic resource] // Central intelligence agency : website. Access mode : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2112.html>

Стаття надійшла до редакції 19.03.2015 р.